

BARIÉRY VE SLOŽENÍ MATURITNÍ ZKOUŠKY Z POHLEDU NEÚSPĚŠNÝCH MATURANTŮ

BARRIERS TO PASSING THE SECONDARY SCHOOL LEAVING EXAMINATION FROM THE PERSPECTIVE OF STUDENTS WHO FAILED

Miroslava Dvořáková¹, Václav Vydra¹, Tereza Vengřínová¹

¹ Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Maturitní zkouška, která má umožnit vstup jedinců na pracovní trh nebo do terciárního vzdělávání a zaručovat tak určitou úroveň znalostí, se ukazuje být pro některé z maturantů opakovaně nedosažitelná. Respondenti vypovídají, že na konkrétní střední školu nastoupili právě s vidinou závěrečného certifikátu (maturity). I proto se k jednotlivým pokusům stále vracejí, avšak jsou u zkoušky opakovaně neúspěšní. Z toho důvodu si příspěvek klade za cíl představit zmapované bariéry, které neúspěšní maturanti identifikovali v souvislosti s jejich opakovaným neúspěchem.

Klíčová slova: bariéry ve vzdělávání, opakovaný neúspěch, maturitní zkouška, neúspěšný maturant

Abstract

The graduation exam [matura], which enables individuals to enter the labour market or tertiary education and thus guarantee a certain level of knowledge, is proving to be unattainable for some graduates. Our research respondents say that they started a concrete high school because of the possibility to achieve the final certificate (upper secondary school diploma). That is the reason they keep trying to pass the matura exam, although they fail repeatedly. Based on this fact, the paper aims to present a typology of mapped barriers, which the unsuccessful graduates identified and connected to their repeated failure.

Keywords: barriers in education, repeated failure, matura exam, school-leaving examination, unsuccessful graduate

1 Úvod

Maturitní zkouška je významným předělem v životě člověka, bez kterého není možné vykonávat celou řadu profesí ani postoupit do vyšších stupňů vzdělávání. Od zavedení tzv. státní maturity v roce 2011, se ale každým rokem (s výjimkou roku 2013) zvyšuje počet maturantů, kteří u této klíčové zkoušky neuspějí. Data ukazují, že ji do roku 2018 nesložilo téměř 75 tisíc maturantů, z nichž většinu tvoří ti, kdo již vyčerpali všechny pokusy (CZVV, 2020). Těmto opakovaně neúspěšným tedy věnujeme zvýšenou pozornost, neboť u nich bariéry, s nimiž se musí při svém vzdělávání vypořádat, bezesporu existují, přetrvávají a často s každým dalším pokusem vznikají nové.

2 Teorie

Zkoumání bariér v přístupu ke vzdělávání dospělých se v českém prostředí věnuje dlouhodobě zvýšená pozornost (např. Rabušicová, Rabušic & Šedová, 2008, AES, 2013, Kalenda, 2017). Respondenti tohoto šetření jsou v pohledu právním, psychologickém i sociálně-ekonomickém na pomezí mezi dospíváním a dospělostí, tedy v období tzv. vynořující se dospělosti (Arnett, 2000). Po druhém (podzimním) neúspěšném pokusu zpravidla ukončili či přerušili svoji vzdělávací dráhu, s ohledem na definici dospělého v andragogice je tedy považujeme za dospělé a pracujeme s teoriemi týkajícími se vzdělávání a učení se dospělých.

Tyto bariéry jsou přitom obvykle chápány jako překážky v přístupu ke vzdělávání, něco, co brzdí motivační energii eventuálně snahu či důvody neúčasti ve vzdělávání. Příspěvek se soustředí na subjektivně vnímané bariéry neúspěšných maturantů, tedy důvody, které v jejich pohledu vedou k tomu, že opakovaně neuspějí, resp. selhávají u maturitní zkoušky.

3 Metodologie výzkumu

Byla zvolena kvalitativní metodologie založená na rozhovorech se třinácti účastníky výzkumu. Účastníky bylo jedenáct žen a dva muži z Jihomoravského kraje a Hlavního města Prahy. Všichni účastníci poprvé maturovali v jarním řádném termínu (tzv. prvomaturanti) a následující dva opravné pokusy byly buď neúspěšné, nebo jimi nebyly využity. Z celkového vzorku čtyři účastníci

maturovali poprvé na jaře 2018 a devět účastníků poprvé na jaře 2019. Typy škol, na kterých účastníci studovali, byly gymnázia, lycea, střední odborné školy a nástavbové maturitní studium.

Bylo tedy získáno třináct rozhovorů, které byly doslovně přepsány a anonymizovány. Přepisy rozhovorů byly analyzovány se záměrem identifikovat účastníky vnímané bariéry na cestě k úspěšnému složení maturitní zkoušky.

4 Výsledky

Rozhovory s respondenty ukazují, že ve své opakované snaze uspět u maturitní zkoušky vnímají celou řadu bariér či překážek. Při vymezení bariér vycházíme ze základů konceptu vlivů či překážek vnitřních (dispozičních), vycházejících z charakteristik jedince, a vlivů či překážek vnějších (situačních a institucionálních) (Cross, 1981). Bariérou zde přitom chápeme to, co maturanti prožívají, hodnotí a popisují jako to (důvod, příčinu), co jim zabránilo složit maturitní zkoušku, přičemž se zaměřujeme na všechny tři konané pokusy o její úspěšné složení. Na základě provedené analýzy dat je možné říct, že všichni respondenti z našeho šetření tyto bariéry, které jim nárazově či opakovaně brání v úspěšném absolvování jejich maturitní zkoušky, vnímají, a u všech se také s každým dalším pokusem do jisté míry proměňují.

5 Závěry a diskuse

Jako zásadní vidíme u identifikovaných bariér nejen jejich široké spektrum, ale i časový vývoj v jejich vnímání. Bariéry identifikované v souvislosti s prvním pokusem se jeví spíše jako bariéry vnější, kdy respondenti hovoří např. o vyučujících na střední škole, kteří se jim dostatečně nevěnovali a důk ladně látku nevysvětlovali, případně je neupozornili na určité části státní maturitní zkoušky, a oni tak nebyli, z jejich pohledu, na zkoušku nebo její část dostatečně připraveni. Při pohledu na následující pokusy je vidět vývoj vnímaných bariér směrem k sobě, kdy respondenti identifikují více už i vnitřní překážky, které jim bránily v úspěšném absolvování maturitní zkoušky. Identifikovali jsme však také bariéry (např. zdravotní, vztahové, časové), které u respondentů přetrvávají v čase a mění se pouze jejich intenzita, přičemž velká část z nich je spojena s životním obdobím tzv. vynořující se dospělosti, v němž se respondenti nacházejí, a s tím souvisejícími změnami v různých dimenzích daného úseku jejich životní dráhy.

Poděkování

Příspěvek vznikl v rámci projektu č. CZ.02. 3. 68/0.0/0.0/19_076/0016377 Životní dráhy neúspěšných maturantů a maturantek.

6 Literatura

- AES (2013). *Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2011*. Český statistický úřad.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55(5), 469–480.
- Cross, P. K. (1981). *Adults as Learners. Increasing Participation and Facilitating Learning*. Jossey-Bass Publishers.
- CZVV (2020). *Výsledky maturitní zkoušky v roce 2019 a její vývoj od roku 2011. Souhrnná závěrečná zpráva*. Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání.
- Kalenda, J. (2017). Proměny bariér ke vzdělávání dospělých v České republice: 2005–2015. *Studia Paedagogica*, 22(3), 70–89.
- Rabušicová, M., Rabušic, L. & Šedová, K. (2008). Motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých. In M. Rabušicová & L. Rabušic (Eds.), *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice* (s. 97–112). Masarykova univerzita.